
TYTYVÄISET ALAMAISET

Hallituksella ja eduskunnalla on suomalaisten mielestä sopivasti valtaa; tyytymättömyys ammattiyhdistysliikkeeseen kasvanut

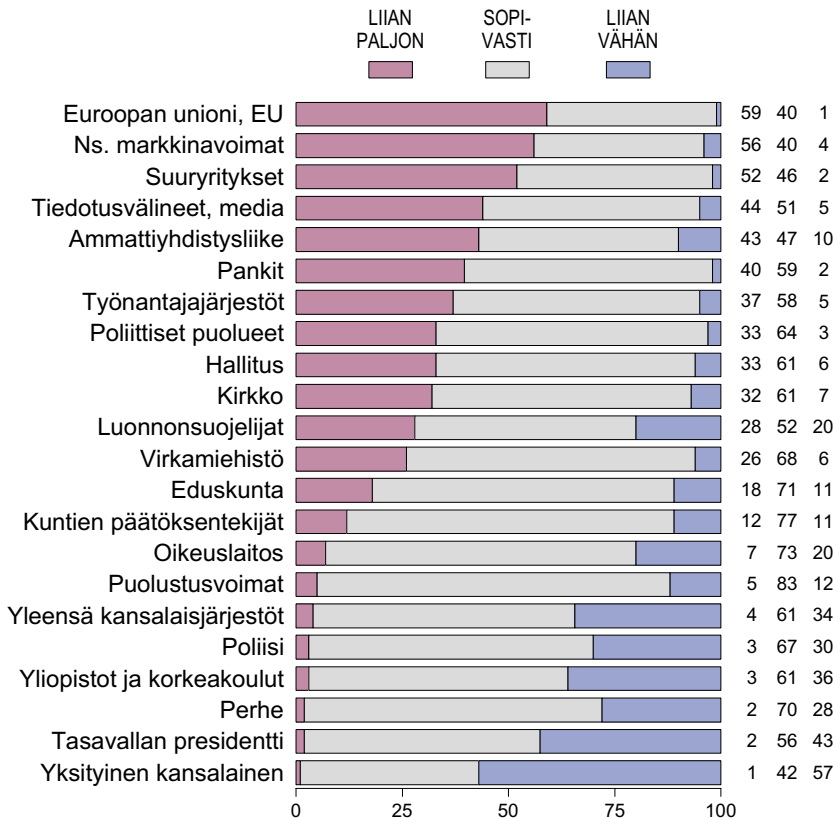
SARIANNA TOIVONEN

- Suomalaiset ovat tyytyväisiä yhteiskunnan valtarakenteeseen. Vankka enemmistö kansasta, noin 61–71 prosenttia, arvioi, että hallituksella ja eduskunnalla on sopivasti valtaa.
- Työmarkkinajärjestöt saavat osakseen aiempaa laajempaa tyytymättömyyttä. 43 prosenttia arvioi, että ammattiyhdistysliikkeellä on liikaa valtaa. 37 prosenttia moittii myös työnantajajärjestöjä liiasta vallasta.
- Liian vähän valtaa suomalaisten mielestä on tasavallan presidentillä ja yksityisellä kansalaisella. Presidentin valtaa liian vähäisenä pitää jopa 43 prosenttia suomalaista, yksilön valtaa 57 prosenttia.
- Kansan kiinnostus politiikkaan on pysynyt vahvana, ja 83 prosenttia arvioi, että äänestäminen kannattaa aina.

Yhteiskunnan valtarakenne ei nostata suomalaisten parissa suurta tyytymättömyyttä. Tämä käy ilmi, kun kansalaisilta pyydetään arviota siitä, onko tietyillä yhteiskunnallisilla instituutioilla liian paljon, sopivasti vai liian vähän valtaa. (Kuvio 1.)

Noin 61–71 prosenttia vastaajista on sitä mieltä, että poliittisen järjestelmämme ytimellä – hallituksella, eduskunnalla ja poliittisilla puolueilla – on sopivasti valtaa. Merkittävä poikkeus nousee esiin suhtautumisessa tasavallan presidenttiin – jopa 43 prosenttia vastaajista arvioi, että presidentillä on liian vähän valtaa.

Kuvio 1. Arviot yhteiskunnallisten vaikuttajien vallasta (%)

TYTYTYVÄISET ALAMAISET

Selviä säröjä sopuisaan käsitykseen valtarakenteesta tuo myös suhtautuminen Euroopan unionin valta-asemaan. Vastaajista 59 prosenttia arvioi, että EU:lla on liikaa valtaa. Vain 40 prosenttia katsoo, että unionin valta-asema on sopiva.

Tuomion liiasta vallasta saavat samaan tapaan helposti epämääräisiksi ja etäisiksi jäävät talouden toimijat. 56 prosenttia suomalaisista arvioi, että markkinavoimilla on liikaa valtaa. 52 prosenttia pitää myös suur-yrityksiä liian vallan haltijoina.

AKTIIVISET OBJEKTIT

Valta-asteikon toiseen ääripäähän – valtaa vailla olevien kärkisijalle – kansa sijoittaa yhteiskunnan perusyksikön, yksilön. Suomalaisista 57 prosenttia arvioi, että yksityisellä kansalaisella on liian vähän valtaa.

Näin suomalainen hahmottaa itsensä vallan käytön kohteeksi, ei ainaakaan vallan käyttäjäksi. Kun poliittisen ytimen valta ei kuitenkaan herätä suuria intohimoja, edustuksellisen demokratian alamaisen – politiikkaa aktiivisesti seuraavan äänestäjän – asema kelpaa suomalaiselle hyvin.

Tällainen tulkinta saa tukea myös tuloksista, joiden mukaan kansa pitää äänestämistä tärkeänä ja ilmoittaa seuraavansa politiikkaa aktiivisesti. Näitä asenteita on kartoitettu EVAn Arvo- ja asennetutkimuksissa jo pidempään, eikä tuloksissa ole havaittavissa isoja trendimuutoksia¹.

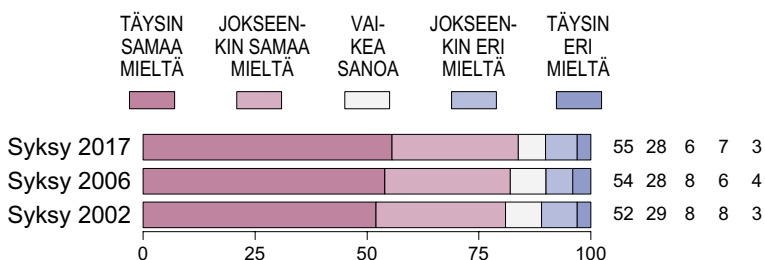
Väitteen ”Vaikka yksittäinen kansalainen ei voi paljontaan vaikuttaa maan asioihin, äänestäminen kannattaa aina” allekirjoittaa 83 prosenttia suomalaisista. Vain 10 prosenttia vastanneista on eri mieltä. (Kuvio 2.)

Periaatteellinen tuki edustukselliselle demokratialle on vankkaa, sillä äänestämistä kannattavana pitävien määrä on korkeampi kuin käytännön äänestysaktiivisuus. Viime vaaleissa äänestysprosentit ovat vaihdelleet kuntavaalien 58 prosentin ja presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen 73 prosentin välillä.

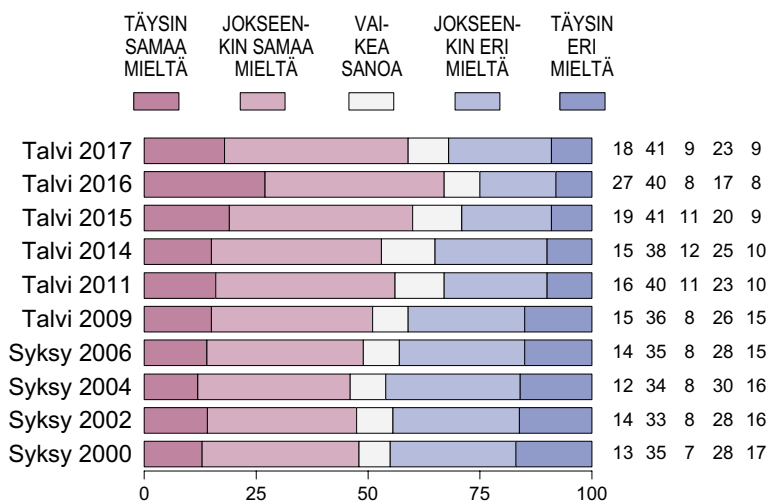
Suomalaiset ilmoittavat yhä myös olevansa kiinnostuneita politiikasta, joskin into seurata politiikkaa on hieman laantunut. 59 prosenttia allekirjoittaa väitteen ”Olen kiinnostunut politiikasta ja seuraan sitä

aktiivisesti”. (Kuvio 3.) Viime vuonna väitteen allekirjoitti EVAn Arvo- ja asennetutkimuksessa ennätyselliset 67 prosenttia vastanneista.

Kuvio 2. ”Vaikka yksittäinen kansalainen ei voi paljонkaan vaikuttaa maan asioihin, äänestäminen kannattaa aina” (%)

Kuvio 3. ”Olen kiinnostunut politiikasta ja seuraan sitä aktiivisesti” (%)

PUOLUEET KAUKANA ARJESTA

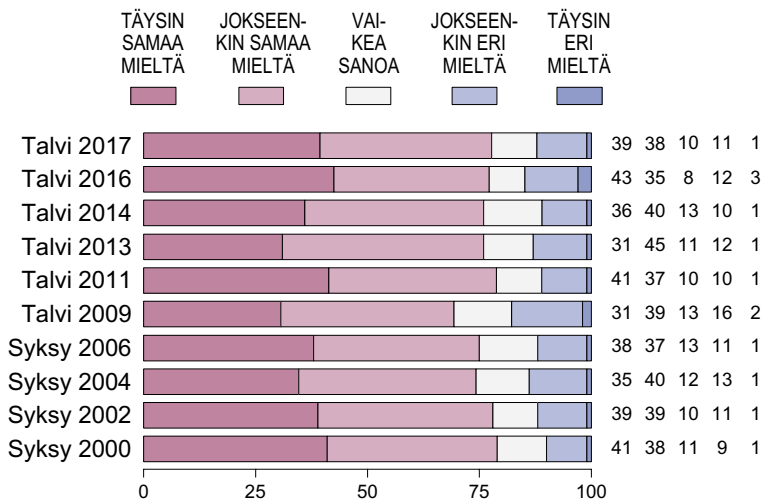
Vaikka enemmistö suomalaisista arvioi, että puolueilla on sopivasti valtaa (kuvio 1, s. 41), täysin kritiikitöntä suhtautuminen puolueisiin ei ole. Jopa 77 prosenttia kansasta suosi puolueita siitä, että ne ovat ”ajautuneet yhä kauemmaksi tavallisen ihmisen ongelmista”.

Tämän moitteen enemmistö suomalaista on jo pidempään allekirjoittanut, eikä EVAn Arvo- ja asennetutkimusten tuloksissa ole nähtävissä isoja trendimuutoksia 2000-luvulla. Etäännyttämisestä puolueita moittivat etenkin perussuomalaisia (91 %), vasemmistoliittoa (84 %) ja SDP:tä (80 %) äänestävät. Kokoomuksen (61 %) ja vihreiden (66 %) kannattajat ovat tyytyväisempiä.

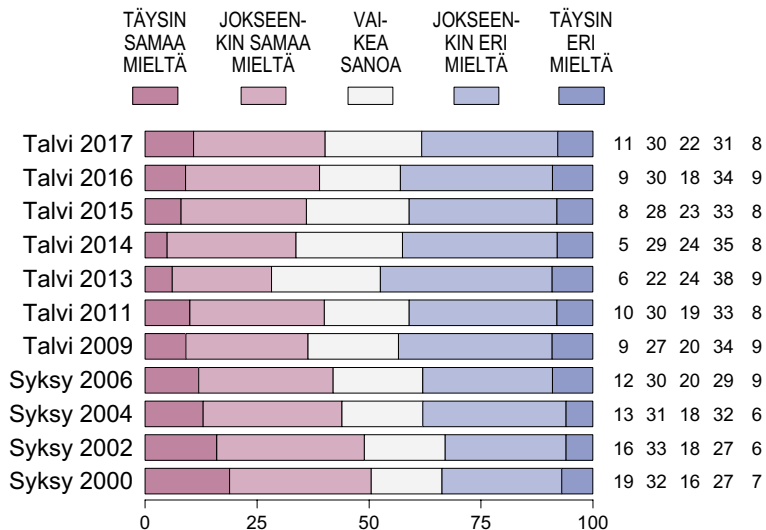
Viime vuosien EVAn Arvo- ja asennetutkimusten kanssa linjassa on sekin, että varsin usea suomalainen arvioi, että sopivan puolueen löytäminen on vaikeaa. Kansasta 41 prosenttia ilmoittaa, että ”Mikään puolue ei aja juuri minulle tärkeitä asioita”. Eri mieltä väitteen kanssa on melkein yhtä moni, 39 prosenttia vastanneista.

Väestöryhmittäin tarkasteltuna oman puolueen löytäminen on vaikeinta vähän koulutetuille (49–58 %), työttömille (52 %) ja perussuomalaisia (48 %) äänestäville. Vankimmin väitteen taas kumoavat vihreitä (60 %), vasemmistoliittoa (57 %) tai keskustaa (55 %) äänestävät ja akateemisesti koulutetut (57 %).

”Puolueet ovat ajautuneet yhä kauemmas tavallisen ihmisen ongelmista” (%)

”Mikään puolue ei aja juuri minulle tärkeitä asioita” (%)

TYTYYMÄTTÖMYYS EU:HUN LAANTUNUT, HALLITUKSEEN KASVANUT

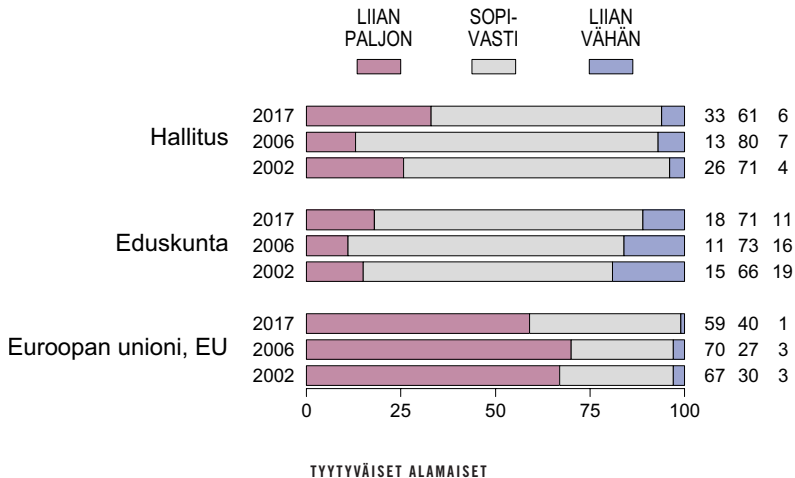
Kun tarkastellaan tarkemmin valta-arvioiden kehittymistä 2000-luvulla, selviää, että tyytymättömyys hallituksen vallankäyttöön on kasvanut ja toisaalta EU:hun vaimentunut. (Kuvio 4.)

Suomalaisista 33 prosenttia moittii hallitusta liiasta vallasta, kun esimerkiksi vuonna 2006 samalla kannalla oli vain 13 prosenttia. Arviot todennäköisesti kuvaavat suhtautumista kulloinkin vallassa olevaan hallitukseen, mikä tarkoittaa, että Matti Vanhasen ensimmäiseen hallitukseen oltiin vuonna 2006 tyytyväisempiä kuin nykyiseen Juha Sipilän hallitukseen.

Hallituspuolueita äänestävästä tyytymättömmimpiä ovat perussuomalaiset. Heistä 47 prosenttia määrittelee hallituksen liian vallan haltijaksi, kun keskustaa ja kokoomusta äänestäneiden parissa luku on vain 4–9 prosenttia. Oppositiopuolue sosiaalidemokraattien kannattajista 47 prosenttia arvioi, että hallituksella on liikaa valtaa.

Suhtautumisessa eduskunnan valtaan paljastuu toisenlainen trendi: huolet eduskunnan liian vähäisestä vallasta ovat hälventyneet. Vielä vuonna 2002 vastaajista 19 prosenttia arvioi, että eduskunnalla on liian vähän valtaa, tässä mittauksessa luku on 11 prosenttia.

Kuvio 4. Arviot yhteiskunnallisten vaikuttajien vallasta 2002–2017 (%)

Vaikka EU on suomalaisten valta-asteikolla liian vallan haltija, aiempaa harvempi moittii unionin valta-asemaa. Vastaajista 59 prosenttia pitää unionia liian vallan haltijana, ja luku on kymmenkunta prosenttiyksikköä pienempi kuin 2000-luvun alkupuolella.

AMMATTIYHDISTYSLIIKE LIIKAA VALLAN KAHVASSA

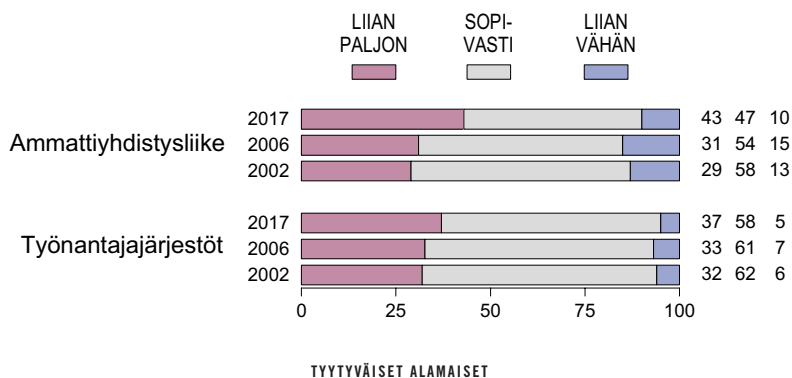
Kansan valta-asenteissa näkyy kiistaton muutos myös suhtautumisessa työmarkkinajärjestöihin. Suomalaiset arvioivat entistä useammin, että varsinkin ammattiyhdistysliikkeellä on liikaa valtaa.

Alle puolet, 47 prosenttia, suomalaisista arvioi, että ammattiyhdistysliikkeellä on sopivasti valtaa. 43 prosenttia katsoo, että ammattiyhdistysliikkeellä on liikaa valtaa, ja näin ajattelevien määrä on kasvanut jopa 14 prosenttiyksikköä vuodesta 2002. (Kuvio 5.)

Samaan suuntaan, joskin maltillisemmin, ovat muuttuneet arviot työnantajajärjestöjen valta-asemasta. Vastaajista 37 prosenttia arvioi, että työnantajajärjestöillä on liikaa valtaa. Silti työnantajajärjestöjen vallan arvioi nykyisellään sopivaksi selvästi yli puolet kansasta, 58 prosenttia.

Järjestövallan kritiikin kasvu ei ole yllättävää. Julkisessa keskustelussa korporaatioiden toiminta ja asema ovat olleet jo pitempään luupin alla, kun työmarkkinajärjestelmään on kohdistunut muutospainetta.

Kuvio 5. Arviot yhteiskunnallisten vaikuttajien vallasta 2002–2017 (%)

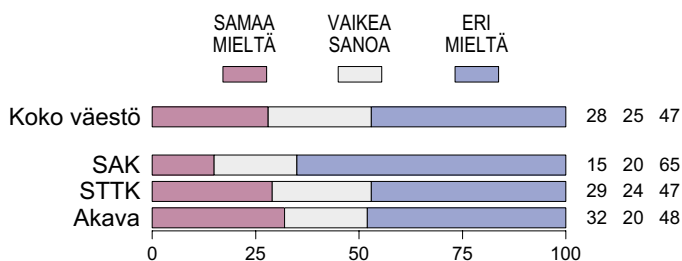
Esimerkiksi Sipilän hallitus haki aluksi järjestöiltä yhteiskuntasopimusta, sai kilpailukyky sopimuksen ja tavoittelee yhä yrityskohtaisen, paikallisen työehtosopimisen lisäämistä. Samalla työnantajien edustaja Elinkeinoelämän keskusliitto on itse vetäytynyt sopimusneuvottelijan roolista, ja lisäksi koko neuvottelutapaa on yritetty rukata vientialavetoiseksi Suomen malliksi.

Etenkin hallituspuolueita äänestävillä ammattiyhdistysliike vaikuttaa näyttävästi muutoksia vastustavana ei-liikkeenä. Kokoomusta äänestävistä ammattiyhdistysliikettä moitti liiasta vallasta 81 prosenttia, keskustaa äänestävistä 73 prosenttia ja perussuomalaisia äänestävistä 51 prosenttia. Matalin ammattiyhdistysliikettä kritisoivien osuus on sosiaalidemokraattien kannattajissa, 11 prosenttia.

Harva kuitenkin arvioi, että ”Työntekijöiden ja työnantajien edut ovat Suomessa nykyään pitkälti yhteneväiset”. Väitteen allekirjoittaa 28 prosenttia vastaajista, ja eri mieltä on 47 prosenttia. (Kuvio 6.)

Ammattiliittoon kuuluvien parissa tuloksissa on hieman eroja. Voimakkaimmin ajatusta työntekijöiden ja työnantajien yhtenevistä eduista vastustavat SAK-laiseen liittoon kuuluvat, kun taas Akavan tai STTK:n jäsenliittoihin kuuluvista useampi allekirjoittaa yhtenevät edut.

Kuvio 6. ”Työntekijöiden ja työnantajien edut ovat Suomessa nykyään pitkälti yhteneväiset” (%)

HUOLTA PRESIDENTIN ASEMASTA

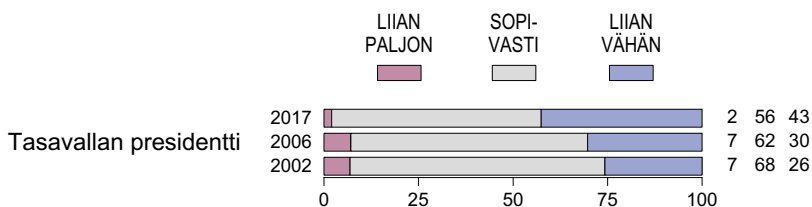
Tasavallan presidentin suomalaiset sijoittavat valta-asteikolla täysin eri lailla kuin muut keskeiset instituutiot. Vastaajista 56 prosenttia arvioi, että presidentillä on sopivasti valtaa, mutta jopa 43 prosenttia katsoo, että presidentillä on liian vähän valtaa. Presidentin valtaa liian vähäisenä pitävien määrä on myös kasvanut asteittain 2000-luvulla. (Kuvio 7.)

Muutokset voivat kertoa kaipuusta valtaoikeuksiltaan vahvemman päämiehen aikaan, ja varsinkin kun viime vuodet ovat olleet kansainvälisesti kiristyvää aikaa. Ainakin kysyntä ulkopoliittiselle Suomen aseman hahmottamiselle on korkealla, kun otsikoissa ovat olleet pakolaiskriisin ulottuvuudet, Venäjän valtapoliitiikan yksityiskohdat ja Yhdysvaltain uuden presidentin Donald Trumpin edesottamukset.

Kyse on luultavasti myös tyytyväisyydestä istuvaan presidenttiin. Maailman myllerryksessä Sauli Niinistö koetaan luotettavana ja turvallisenä tasavallan päämiehenä, ja useissa mielipidetutkimuksissa hän on saanut huippuarvosanoja toiminnastaan ja myös kannatusta yli puoluerajojen.²

Väestöryhmittäin tarkasteltuna presidentin vallan liian vähäiseksi arvioivat etenkin perussuomalaisia (67 %) ja kokoomusta (51 %) äänestävät sekä 18–25-vuotiaat (61 %), opiskelijat (57 %) ja työttömät (55 %).

Kuvio 7. Arviot tasavallan presidentin vallasta 2002–2017 (%)

YMMÄRRYSTÄ VALLAN VAHTIKOIRALLE

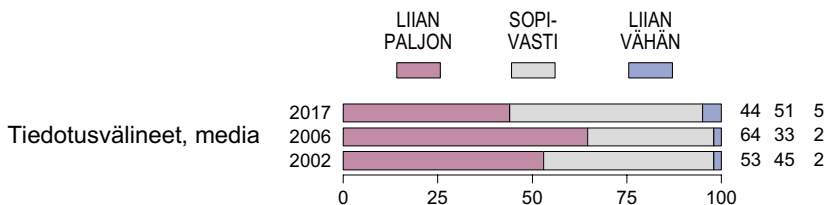
Suhtautuminen tiedotusvälineiden vallankäyttöön on muuttunut suopeammaksi 2000-luvulla. Tulos on siinä mielessä lohdullinen, että samaan aikaan on ollut käynnissä median ansaintalogiikan muutos, jopa kriisi.

Enemmistö, 51 prosenttia suomalaisista arvioi, että vallan vahtikoiralla on nyky-yhteiskunnassa sopivasti valtaa. Tyytyväisyys median toimintaan on kasvanut, sillä vuonna 2006 luku oli vain 33 prosenttia.

Muutos voi selittyä reaktiona sosiaalisen median esiinmarssille ja erilaisten valemedioiden ylilyönneille: perinteistä mediaa arvostetaan. Ehkä kansa myös ymmärtää aiempaa paremmin median roolin vallankäytön vahtikoirana.

Median liian vallan haltijaksi määrittelevien määrä on laskenut 20 prosenttiyksikköä vuodesta 2006. Silti näihin moittijoihin kuuluu 44 prosenttia kansasta. Vain 5 prosenttia suomalaisista arvioi, että medialla on liian vähän valtaa.

Arviot tiedotusvälineiden vallasta 2002–2017 (%)

VIITTEET

- 1 Tässä artikkelissa keskitytään 2000-luvulla tapahtuneisiin valta-arvioiden muutoksiin. Kaikkien EVAn Arvo- ja asennetutkimusten tulokset 1980-luvulta alkaen löytyvät EVAn Arvopankista osoitteesta <http://www.eva.fi/arvopankki/>.
- 2 Esimerkiksi Helsingin Sanomat 3. heinäkuuta 2016: Presidentti Sauli Niinistö nauttii huippusuosiota, <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002908992.html> ja Yle 11. joulukuuta 2016: Ylen presidenttikysely: Sauli Niinistö ylivoimainen ykkönen, Soini ja Väyrynen inhotuimmat, <http://yle.fi/uutiset/3-9341544>.